

I – MỤC TIÊU BÀI HỌC

- Củng cố và cung cấp thêm cho HS một số kiến thức về MT thời Trần.
- HS trân trọng và yêu thích nền MT thời Trần nói riêng, nghệ thuật dân tộc nói chung.

II – CHUẨN BỊ

1. Tài liệu tham khảo

- Những giáo trình, tài liệu như đã giới thiệu ở Bài 1.
- Các bài viết về *tháp Bình Sơn*, khu lăng mộ *An Sinh*, tượng *Hổ* ở lăng Trần Thủ Độ và chạm khắc ở chùa Thái Lạc.

2. Đồ dùng dạy – học

Giáo viên

Sưu tầm tranh, ảnh ; tìm hiểu các bảo tàng lưu giữ MT thời Trần (hoặc các đình chùa cổ được công nhận là di tích lịch sử văn hoá) để tổ chức cho HS tham quan ngoại khoá.

Học sinh

Sưu tầm thêm tranh, ảnh và bài viết liên quan đến bài học.

3. Phương pháp dạy – học

GV sử dụng các phương pháp như ở Bài 1. Tuy nhiên, cần tăng cường sử dụng minh họa thông qua ĐDDH kết hợp với diễn giải và vấn đáp vì HS đã có kiến thức bước đầu về MT thời Trần.

III – GỢI Ý TIẾN TRÌNH DẠY – HỌC

Hoạt động 1

Tìm hiểu một vài nét về công trình kiến trúc thời Trần

- Trên cơ sở kiểm tra Bài 1 (bài *Sơ lược về mĩ thuật thời Trần*), GV củng cố lại kiến thức đã học.

– Giới thiệu bài mới

GV có thể vào bài bằng các cách khác nhau, ví dụ :

- + Vương triều Trần với gần 200 năm xây dựng và phát triển (1226 – 1400) đã ba lần chiến thắng quân Mông – Nguyên, xây dựng và củng cố được nhà nước phong kiến trung ương tập quyền vững mạnh, tinh thần tự lực, tự cường dân tộc ngày càng dâng cao, là nguyên nhân tạo sức bật để nghệ thuật phát triển. (Thông qua một vài công trình, tác phẩm tiêu biểu để làm rõ thêm những thành tựu đã đạt được của MT thời Trần) ;
- + Bài trước đã tìm hiểu sơ lược về MT thời Trần. Bài này, thông qua một số công trình kiến trúc tiêu biểu, chúng ta sẽ càng hiểu thêm về MT thời Trần và những đóng góp to lớn của nó trong nền nghệ thuật đặc sắc của dân tộc Việt Nam ;
- + Cũng như MT thời Lý, kiến trúc phát triển đã tạo điều kiện cho nghệ thuật điêu khắc và trang trí phát triển theo.

– Treo tranh, ảnh để giới thiệu bài.

Tháp Bình Sơn

– GV đặt câu hỏi :

- + Kiến trúc thời Trần được thể hiện thông qua những thể loại nào ? (Kiến trúc cung đình và kiến trúc tôn giáo) ;
  - + Tháp Bình Sơn thuộc thể loại nào ? (Kiến trúc chùa tháp, thuộc kiến trúc Phật giáo.)
- GV trình bày kết hợp với tranh, ảnh về tháp Bình Sơn, HS vừa quan sát, vừa theo dõi trong SGK. GV cần nhấn mạnh một số nội dung sau :
- + Tháp Bình Sơn (chùa Vĩnh Khánh) thuộc xã Tam Sơn, huyện Lập Thạch, tỉnh Vĩnh Phúc. Tháp được xây dựng trên một ngọn đồi thấp ;
  - + Tháp được xây dựng ngay giữa sân trước cửa chùa Vĩnh Khánh. Tháp là công trình kiến trúc bằng đất nung khá lớn, hiện chỉ còn 11 tầng, cao 15m (mấy tầng trên đã bị hỏng) ;
  - + Tháp Bình Sơn cùng với tháp chùa Phổ Minh (Nam Định) là những di sản kiến trúc tôn giáo còn giữ được cho đến nay. Tuy đã qua nhiều lần tu sửa, tháp Bình Sơn vẫn mang đậm dấu ấn MT thời Trần.

Một số điều cần lưu ý

- Về hình dáng : Tháp có mặt bằng hình vuông, càng lên cao càng thu nhỏ dần.
  - + Các tầng đều trổ cửa cuốn bốn mặt, mái các tầng hẹp ;
  - + Tầng dưới cao hơn các tầng trên cao.
- Về cấu trúc : Có những nét riêng biệt chứng tỏ người xây dựng đã biết tận dụng mọi hiểu biết khoa học đương thời làm cho công trình được bền vững, lâu dài. Ví dụ :
  - + Lòng tháp được xây dựng thành một khối trụ bằng *gạch khẩu* mỏng, tạo thành cái cốt cho thể đứng của tháp ;
  - + Lõi phía trong của cột trụ để rỗng, tạo sự thông thoáng cho công trình ;
  - + Phía ngoài khối trụ được ốp kín bằng một lớp gạch vuông có trang trí.
- Về trang trí : Bên ngoài tháp, các tầng được trang trí bằng hoa văn khá phong phú.
- GV kết luận : Tháp Bình Sơn là niềm tự hào của kiến trúc cổ Việt Nam. Tháp được cha ông ta xây dựng bằng bàn tay khéo léo, chạm khắc công phu với cách tạo hình chắc chắn, nên dù sử dụng chất liệu bình dị mà vẫn đứng vững được hơn 600 năm trong điều kiện của khí hậu nhiệt đới.

Khu lăng mộ An Sinh

- GV đặt câu hỏi : Khu lăng mộ An Sinh thuộc thể loại kiến trúc nào ?
(Kiến trúc cung đình vì đây là nơi chôn cất và thờ các vị vua thời Trần)
- GV nêu bật một số nội dung :
  - + Đây là khu lăng mộ lớn của các vua Trần được xây ở rìa sát chân núi thuộc Đông Triều, Quảng Ninh ngày nay. Các lăng mộ được xây cách xa nhau nhưng đều hướng về khu đền An Sinh ;
  - + Thời Trần rất chú ý về địa điểm cất táng khi xây dựng lăng tẩm (phải chọn được những nơi thoáng đãng, rộng rãi phù hợp với yêu cầu của thuyết phong thuỷ, hợp với không khí tôn nghiêm và biệt lập với bên ngoài).
- Qua sử sách và một số lăng mộ còn lại, có thể thấy chúng có những đặc điểm sau :
  - + Kích thước của các lăng mộ tương đối lớn (như lăng Đồng Thái của vua Trần Anh Tông, diện tích chiếm cả một quả đồi) ;

- + Bố cục của các lăng mộ thường đăng đối, quy tụ vào một điểm ở giữa ;
- + Trang trí : Các pho tượng thường được gắn vào thành bậc (như rồng, sáu) hoặc sắp đặt như một cảnh chầu, thờ cúng người đã mất (như các tượng quan hâu, các con vật ở lăng Trần Hiến Tông).

Hoạt động 2

Giới thiệu một vài tác phẩm điêu khắc và phù điêu trang trí

Tượng Hổ ở lăng Trần Thủ Độ

- GV đặt câu hỏi : Trần Thủ Độ là ai ? Ông có vai trò gì đối với vương triều Trần ? (Trần Thủ Độ là Thái sư triều Trần. Ông là người uy dũng, quyết đoán, người góp phần dựng lên vương triều Trần, có vai trò quan trọng trong chiến thắng chống quân xâm lược Mông Cổ (1258)).
- GV giới thiệu :

  - + Khu lăng mộ của Trần Thủ Độ được xây dựng vào năm 1264 tại Thái Bình, ở lăng có tạc một con hổ ;
  - + Tượng Hổ có kích thước gần như thật (dài 1m43), thân hình thon, bộ ức nở nang và những bắp về cẳng tròn, tượng đã lột tả một cách tài tình tính cách dũng mãnh của vị chúa sơn lâm ngay cả trong tư thế rất thư thái (nằm xoải chân, chân thu về phía trước, đầu ngẩng cao) ;
  - + Tượng Hổ tạo khối đơn giản, dứt khoát, có chọn lọc và được sắp xếp một cách chặt chẽ, vững chãi ;
  - + Sự trau chuốt, nuột nà của hình khối và đường nét với những đường chải mượt của tóc hổ, những đường văn đều đặn trên ức tạo nên những hoa văn trang trí tôn thêm vẻ đẹp của hổ.

- GV kết luận : Từ những phân tích trên ta thấy, thông qua hình tượng con hổ, các nghệ sĩ điêu khắc thời xưa đã nắm bắt và lột tả được tính cách, vẻ đường bệ, lâm liệt của Thái sư Trần Thủ Độ.

Chạm khắc gỗ ở chùa Thái Lạc

- GV chú ý đến các trọng tâm sau :

- + Chùa Thái Lạc được xây dựng dưới thời Trần tại Hưng Yên, chùa đã bị hư hỏng nhiều. Những di vật còn lại chỉ là một bộ phận của kiến trúc chùa, trong đó có các mảng chạm khắc gỗ ;

- + Nội dung diễn tả chủ yếu của các mảng chạm khắc gỗ là cảnh dâng hoa, tấu nhạc với những nhân vật trung tâm là vũ nữ, nhạc công hay con chim thiên thoại (nửa trên là hình người, nửa dưới là hình chim) ;
- + Bố cục của các bức chạm khắc cơ bản được thể hiện giống nhau. Các hình được sắp xếp cân đối nhưng không đơn điệu, buồn tẻ. Do các lỗ đục chạm với độ nông, sâu khác nhau và cách tạo khối tròn mịn của hình tượng đã tạo nên sự êm đềm, yên tĩnh, phù hợp với không gian vừa thực vừa ảo của chùa, làm cho các bức chạm khắc càng lung linh, sinh động.
- GV phân tích thêm bức chạm khắc gỗ *Tiên nữ dâng người mình chim đang dâng hoa* :

  - + Hai tiên nữ được chạm khắc cân đối, đâu hơi nghiêng về phía sau và đôi tay kính cẩn dâng bình hoa về phía trước với đôi cánh chim dang rộng ;
  - + Khoảng không gian xung quanh ken đặc những hình xoắn ốc để diễn tả hoa và mây, các hình sắp xếp cân đối nhưng không đơn điệu.

- GV kết luận : Qua bức chạm khắc trên, ta thấy nghệ thuật chạm khắc gỗ của cha ông ta đã đạt đến trình độ cao về bố cục và cách diễn tả.

Hoạt động 3

Đánh giá kết quả học tập

- GV đặt các câu hỏi để kiểm tra sự tiếp thu và nhận thức của HS.
- Rút ra một vài nhận xét chung về các công trình, tác phẩm đã học trong bài.

Bài tập về nhà

- Sưu tầm thêm các tài liệu, bài viết và tranh, ảnh về các công trình kiến trúc, các tác phẩm điêu khắc và chạm khắc trang trí vừa học.
- Xem lại bức chạm khắc gỗ *Tiên nữ dâng người mình chim đang dâng hoa*.
- Chuẩn bị cho bài học sau.